

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“HUZURSUZLUK” ROMANINDA KARŞITLIKLARIN KİMLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin “Huzursuzluk” romanında Doğu-Batı karşıtlığı sorunsalının İbrahim'in yaşam algısına etkisi nasıl ele alınmıştır?

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3925

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. DOĞU-BATI KARŞITLIĞININ ROMANA YANSIMALARI	5
II.I. DİN.....	5
II.II. KADIN.....	7
II.III. ERKEK.....	9
II.IV. UZAM	11
III. DOĞU-BATI KARŞITLIĞININ İBRAHİM'İN YAŞAM ALGISINA ETKİSİ.....	14
IV. SONUÇ.....	17
V. KAYNAKÇA.....	19

I. GİRİŞ

Bireyin yetişmiş olduğu çevre ve bu çevredeki insanların ilişkilerindeki dinamikler insanın hayata bakış açısı ve yaşayışı üzerinde etkiye sahiptir. İnsan bazen yetişmiş olduğu çevreden memnun olmaz ve orayı kendi benliğinin bir parçası olarak benimsemez. Bunun üzerine birey, parçası hissedeceği başka bir yere gitme eğilimi içerisinde bulunur. Bireyin farklı bir çevreye gitmesi ve artık orayı kendi evi belirlemesi ne kadar ilk çevre etkilerinin azalmasını sağlasa da bu yeni çevre de insanın kendi yaşam algısını etkiler. Zülfü Livaneli'nin "Huzursuzluk" romanı ben anlatı ile yazılmış bir romandır. Bu nedenle roman içerisinde yaşanmış her şey İbrahim karakterinin kişiliği ve düşünceleri hakkında okura bilgi ulaştırmaktadır. Romanın başında İbrahim karakteri Batılı, İstanbul şehrinde yaşayan bir gazeteci olarak okur ile buluşur. Livaneli'nin seçimi ile İbrahim karakterinin bir gazeteci olarak yaratılmış olmasının nedeni gazeteciliğin duygularla değil, belirgin olgularla yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu duygudan arındırılmış olarak resmedilen meslek, modern hayat içerisinde Batı'nın yüzeyselliğine destek niteliğinde oluşturulmuştur.

"Huzursuzluk" romanı içerisinde Livaneli'nin seçimi ile farklı biçim ve anlatıcı bakış açıları bulunmaktadır. Bu farklılık art arda gelen "*Zilan anlatıyor: İki nehrin suyu yıkamaya yetmez*" ve "*Zalim ay ışığı*" bölümleri ile anlaşılır. İlk bölüm olgulara dayalı bir röportaj gibi yazılmış, içerik olarak İbrahim karakterinin birinci şahıs bakış açısı ile yazılmış olan romanda hiç sesinin duyulmadığı bir bölüm olarak okuyucuya ulaştırılmıştır. Bu bölümlerde olayları yaşayanlar birinci şahıstan konuşturulmuştur bu nedenle yaşanan olaylar okura güvenilir bir kaynaktan gelmektedir. "*Zalim ay ışığı*" bölümünde ise okuyucu anlatılan olayları İbrahim karakterinin kendi bakış açısı ve düşünce yapısından geçerek görmektedir. Bu İbrahim karakteri aracılığı ile öğrenilen olaylar İbrahim kendi karakteri ve düşünceleri ile etkilendiği için güvenilmesi az olmasıyla birlikte

İbrahim'in kendi düşünceleri olduğu için onun üzerinden yapılacak bir incelemede güvenilir birer kaynak oluşturdukları söylenebilir. Olaylar üzerinden İbrahim karakterinin kendi düşüncelerinin bu bölümde anlatılmış olması dönüşlülük zamiri ve eylemlerin sonundaki şahıs eklerinden anlaşılmaktadır. “Zalim ay ışığı” bölümünde “tüylerim ürperiyor”, “hastayım” ve “midem boğazımı tıkamış” söz öbeklerindeki şahıs eklerinden bu düşünceler ve durumların İbrahim karakterine ait olduğu anlaşılır. Bunun yanında “kendime kızıyorum” cümlesinin tekrarlanması içinde kendi dönüşlülük zamirini barındırmasından bu düşüncelerin İbrahim karakterine ait olduğunu kanıtlar. Roman içerisinde önce olayları sonra da ana karakter olan İbrahim karakterinin bakış açısı ve yorumlarıyla okuyucuya ulaştırılmış olması, Livaneli tarafından seçilmiş bir biçim ve içerik özelliğidir. Bunun yapılmış olmasını nedeni ise Doğu-Batı karşıtlığının bireyin değişimi ve farkındalığı üzerinden anlatılmasının seçilmiş olmasıdır.

Bu çalışmada Zülfü Livaneli'nin “Huzursuzluk” romanı içerisindeki kurgulanmış olduğu karşıtlıklar “din”, “kadın”, “erkek” ve “uzam” olguları üzerinden; sözcük seçimleri, diyaloglar, yüklemeler ve ekler, karakter ve kurgusal seçimlerin incelenmesiyle açıklanmıştır. Makale içerisinde bir incelenme alanı olarak Doğu-Batı karşıtlığının seçilmiş olmasının nedeni “Huzursuzluk” romanının kurgulanma ve biçimlendirilmesinde bu olgunun belirgin bir yere sahip olmasıdır. Bu olgunun incelenmesi aşamasında yansıtma ve sosyolojik eleştiri kuramları kullanılacaktır. Bunun nedeni gerçek hayattan yansımalar taşıyan eleştirel kurguyu teorik açıdan temellendirerek açıklamaktır. Bu makale, önce İbrahim karakterinin kurgusu ve roman içerisindeki genel dilin incelenmesi ardından karşıtlıkların incelenmesi, bu karşıtlıkların İbrahim karakteri üzerindeki değişim üzerindeki etkisiyle anlaşılması planı üzerinden hazırlanmıştır.

II. DOĞU-BATI KARŞITLIĞININ ROMANA YANSIMALARI

II.I. DİN

Zülfü Livaneli, romanlarında din ögesine sık sık yer vermektedir. “Serenad” adlı romanda Maya karakterinin “*Müslüman, Yahudi ya da Hristiyan yani insan.*” (Livaneli, 7) sözüyle ve aynı zamanda “Leyla'nın Evi” adlı romanda Leyla'nın kilise, cami ve sinagog gibi farklı dinlere ait ibadet yerlerine giderek “*Hepsi Allah'ın evi değil mi?*” şeklinde bir söylemde bulunması Livaneli tarafından yapıtlarında yer edindirilmiş bir seçimdir. “Huzursuzluk” adlı romanın ana odağında yer edinmiş olan din ögesinin Livaneli'nin kitaplarında birden fazla kez yer almış olmasının nedeni dinin insanları ayırıştıran bir unsur olarak kullanılmasını eleştirmektir. Bu seçim göz önüne alındığında “Huzursuzluk” romanın incelenmesi sırasında sosyolojik eleştiri kuramının kullanılabileceği sonucuna varılır. Livaneli'nin geçmişine bakıldığında UNESCO tarafından kültür Büyükelçilik ile görevlendirilmesi gibi sahip olduğu deneyimlerin, bu tür ayırıştırmacı yanlış düşünceleri eleştirme konusunda desteklediği söylenir.

“Huzursuzluk” romanı içerisinde Yezidi halkından olan Zilan adlı karakter ise gerçek hayatta yaşanan din çatışmasının bir aynası olarak Livaneli tarafından kurgulanmıştır. Köylerini basan “*sakallı adamların*”, “*Ezidiler kafırsiniz, İslam'ın düşmanısınız*” (Livaneli, 92) diye bağırmaları karşı koyan köylülerin “*kafalarını kesmeleri*”, Yezidi kızlarına “*ellemeleri*” ve “*avuçlamaları*”, Zilan karakterinin satıldığı adamın Zilan'ı “*Müslüman*” yapacağını söylemesi, Yezidi kızlarına “*tecavüz edilmesi*” ve “*köle*” olarak kullanılmaları öğretici ve gerçekçi bir amaçla yazılmıştır. Livaneli, bu olayları ve sözleri romanında kurgu içerisinde karakterler kurgusu ve sözcük seçimleri ile dünyadaki güncel bir sorunu okuyucuya bir ayna gibi yansıtmıştır. Burada “*sakallı adamlar*” Müslüman adamları temsil etmek adına kullanılmıştır. “*Basma*” fiili burada Müslümanların

üstünlük kurma adına girişimlerini göstermek adına Livaneli tarafından seçilmiştir. Bu sözcük seçimleri, olay örgüsü ve karakter seçimleri romana kurgusal bir metin olmanın dışında okuyucuya farklı bir gerçeklik, farklı hayatlar hakkında bilgi sunmaya; İbrahim karakteri ile birlikte okuyucunun "*tecavüz*" ve "*köle*" gibi sözcüklerin kullanılmasıyla konfor alanını ve rahatlığını zorlamaya ve farklı bir gerçekliğin varlığının anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla Livaneli tarafından "Huzursuzluk" romanında yer verilmiştir.

Dinin, Doğu şehri olan Mardin'deki yansımasının kültürel bir yapı olarak yer edinmiş olması bu şehrin insanların davranışlarındaki odak noktalardan bir tanesi olmasından anlaşılır. "*Yaptığına değil, sadece Hüseyin'i 'gebertemediğine' üzüliyorum. İfadesinde, bu adamın yaptığı İslam'a küfür, bu yüzden cezalandırılması gerekiyordu, demiş. Allah düşmanlarının tek cezası ölümdür, diyormuş. Benim yarım bıraktığım işi nasıl olsa savaşçılarımız bitirir, bizim önümüzde kimse duramaz, hilafet Allah'ın intikam kılıcıdır, diye öfkeyle parmaklıklara vuruyormuş.*" (Livaneli, 116) Bu alıntı ile din unsurunun insanların kültürlerinde, düşüncelerinde ve hareketlerindeki etkileri anlaşılır. Burada bu sözlerin bir kültür ögesi olduğu bu alıntıda "*savaşçılarımız*" sözcüğündeki birinci çoğul kişi eki bu düşüncelerin tek bir bireye özgü değil orada yaşayan başka insanların da bu tür düşüncelerin sahibi olduğu anlaşılır. Din ögesinin töre adı altında işlenen cinayetlere de bir arka plan oluşturduğu bu alıntı ve aynı zamanda bölüm içerisindeki "*İslam'a küfür*" ve "*cezalandırılma*" sözcüklerinin kullanılmasından anlaşılır. Zülfü Livaneli'nin bu seçimlerde bulunmuş olmasını nedeni din ögesinin bir şehrin ve insan kimliğinin üzerindeki etkilerini okuyucuya ulaştırmaktır.

Dinin Mardin şehri içerisindeki yerinin okuyucuya sunulmasında kullanılan diyaloglardan farklı bir kullanım alanı da inanç ayrımcılığını göstermek amacıyla kullanılmıştır. İbrahim karakterinin Süryani Rahibi Gabriel ile konuşması sırasında rahip "*Eli, Eloi, İlah, Allah hepsi bir*

değil mi?” (Livaneli, 57) sözlerini dile getirdikten sonra Yezidi halkı için “Allah onları bu sapkınlıktan kurtarsın evladım, çünkü günah içindeler.” (Livaneli, 57) şeklinde bir cümle kurar. Bu cümlelerle kurulan karşıtlığın yer edinmiş olmasının nedeni Mardin şehrinde Din ögesinin fakat sadece tek bir inanç alanının önemli olduğu anlaşılır. Burada din üzerinden okuyucuya ulaştırılan Mardin şehrinde etkilenmiş olan kültürünün de kendi içerisine kapanıverdi dışladık olmayan bir yapıya neden olmuş olmasıdır. Farklı inanışlara kapalı bir kültüre sahip olması kendi içerisindeki yapının da dışarı tarafından etkilenmemesine neden olur. Böylece aynı kültürel yapı içerisinde bulunan insanlar dinin etkisiyle kültürleri üzerindeki değişim ile kendi sosyal yapılarında ve düşüncelerinde bu kültür etkileri ile hareket etmektedirler.

II.II. KADIN

Livaneli'nin "Huzursuzluk" romanında Doğu ve Batı karşıtlığı kadın karakterler üzerinden ve bu kadın karakterlere yüklenen genellemelerle de iletilmektedir. Bu iki farklı hayat biçiminin aktarılması için İbrahim'in eski karısı ve Batı'yı, modernizmi simgeleyen Aslı ve bunun yanında Doğu'yu simgeleyen Meleknaz karakterleri Livaneli'nin seçimi ile yaratılmıştır. Livaneli bu iki karakteri Doğu ve Batı arasındaki farklılığı gelenek ve yaşam stili farklılığı dışında insanın davranış ve hayat görüşü üzerinden ele almak amacıyla yaratmıştır.

Aslı karakterinin anlatıldığı bölümün başlığı “Boşanma coşkusu” olarak seçilmiştir. Livaneli'nin bu başlığı koymuş olmasının nedeni Batılı ilişkilerin dinamiklerini okura ulaştırmaktır. Başlık içerisindeki “coşku” sözcüğü İstanbul gibi bir Batı'ya yakın şehirde ilişkilerin yozlaşmışlığı anlatmaktır. Burada boşanma gibi ilişkileri ayırıcı bir ögeye karşı duyulan coşku modern anlamda ilişkilerin önemsizliğini okura gösterir. Sözcük seçimleriyle anlatılmış

olan bu yozlaşma İbrahim karakterinin kadınlara karşı bakış açısının bölüm içerisindeki göstergesini destekler niteliktedir.

Bölüm İbrahim ve Aslı karakterleri arasında yaşanan bir telefon konuşması ile başlar. Bu konuşma sırasında Aslı'nın "*bağırın sinirli sesi*" Batılı kadının "*dominantlığını*" anlatmak amacıyla seçilmiş bir sıfat tamlamasıdır. Bu modern kadının baskınlığı İbrahim karakterinin Batılı kadınlar üzerinden yaptığı genellemelerle de anlaşılabilir. Aslı ve "*21.yüzyılda büyük şehirlerimizi kuşatan benzeri gibi uzun bacaklı, bakımlı kumral saçlı, giyimine özen gösteren çok hoş*" (Livaneli, 75) kadınlar, İbrahim'in anlatımı ile "*korkutucu*" olarak nitelendirilmiştir. Batılı bir şehir olan İstanbul'daki kadınların bu şekilde tanımlanmış olmasının nedeni onların ne kadar duygudan uzak olduğunu anlatmaktır. Kadınları tarif ederken sadece dış görünüşü tarif edecek sıfatların kullanılmış olması ile anlatılmaya çalışılan yüzeysellik ve duygudan arınmış kadınları tarif ederken "*komutan*" ve "*silah*" gibi sözcüklerin kullanılmış olması ile bu ilişkiler ve kadınlar duygunun az bulunduğu ve sadece düzenin bulunduğu orduya benzetilmiştir. Bu tariftten sonra İbrahim karakterinin "*Sabah sabah cırtlak sesle bağırın kadın sinir bozucudur.*" (Livaneli, 75) sözü ile Batılı kadının "*cinselliğini*" ve "*güzelliğini*" kullanmasından rahatsız olduğu ve bu kadınların yüzeysel olduğunu düşündüğü anlaşılır.

Bu Batılı kadın algısına kutup olacak şekilde Meleknaz özgürlüğü elinden alınmış bir kadındır. Köyünün basılmasının ardından köle haline getirilmiş olan Meleknaz, "*sıkı sıkı tutmak*", "*titremek*" ve "*satılmak*" eylemleri ile aktarılmıştır. Bu eylemlerin hepsinin korku bildiren ve edilgen fiiller olması Meleknaz karakterinin kendi hayatı ile ilgili kararları alamayan bir insan olduğunu okuyucuya ulaştırır. Bunun yanında Zilan karakterinin "*Çok az ailede bu emanet, nesilden nesile aktarılabilir ve kelamın sahibidir o aileler, Meleknaz'ın ailesi de onlardandı.*" (Livaneli, 92) sözleri ile Meleknaz'ın dinine ve kültürüne de bağlı bir insan olduğu anlaşılır.

Zülfü Livaneli'nin seçimi ile Meleknaz'ın ve Aslı'nın arasındaki Doğu ve Batı karşıtlığı sıfat seçimleri ile okuyucuya ulaştırılmıştır. İbrahim karakterinin Meleknaz ve kızı Nergis'i aramak için İstanbul'a döndüğü kısımda İbrahim karakteri Aslı'yı "*hırslı, kariyer ve mal mülk düşkünü, Batı özentisi*" (Livaneli, 134) bir kadın olarak tanımlamıştır. Buna kutup olarak Meleknaz ve onun hikayesini tanımlarken İbrahim karakterinin "*saf*" sıfatını kullanmış olması Meleknaz karakterinin roman içerisinde edilgen bir konumda bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu edilgenlik Meleknaz'ın roman içerisinde önce Hüseyin ardından da İbrahim tarafından korunması gerektiren bir durum yaratmıştır. İbrahim karakterinin Meleknaz'ı korumak adına hissettiği bu zorunluluk "*bir gün ihtiyaç duyarsanız lütfen beni arayın*" (Livaneli, 142) alıntısı ile desteklenir. Bu alıntının yanında biçim içerisindeki farklılıklar da bu kısımda İbrahim karakterinin içerisindeki duygu durumunu okuyucuya ulaştırır. Bu alıntıdan dört tane lütfen sözcüğü arka arkaya gittikçe biçimce küçülerek yazılmıştır. Bu "*lütfen*" sözcüklerin gittikçe küçük yazılmış olması İbrahim karakterinin "*fısıldarmış*" gibi konuşmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür bir fısıltı ve güçsüzlükle bu sözcüklerin çıkmış olmasının nedeni İbrahim karakterinin Meleknaz'ın karşısında kendisini onu korumak adına aciz hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu "*yenilmişlik duygusu*" İbrahim karakterinin Meleknaz'a Aslı karakterine karşıt bir düşünceye sahip olmasını desteklemektedir.

II.III. ERKEK

İbrahim ve Hüseyin karakterleri birbirine karşıt olarak yaratılmış iki karakterdir. Çocuklukları benzer özellikler ile geçmiş olsa da bu çocukluğun iki karakter arasındaki görünüşü birbirinden farklıdır. Hüseyin karakterinin dine bakış açısı ve İbrahim karakterinin dine bakış açısı bu aradaki farklılıklardan bir tanesidir. Hüseyin karakteri Mardin şehrinin içinde barındırdığı din ögesini benimsemiş bir karakter olarak yaratılmıştır. Bütün hayatı Mardin'de geçmiş olan Hüseyin

karakteri, muhafazakâr ve dindardır. Buna karşıt olarak İbrahim karakterinin Batı'ya kaçma düşünceleriyle din konusunda bir bağlılığa sahip olmamasının nedeni şehirler arasındaki kültür farklılıklarının insanın karakterinin değişimindeki etkisinin okuyucuya yansıtmasıdır. Bu etki Hüseyin gibi Mardin'e çok bağlı olmak ile İbrahim karakteri gibi kaçmak arasında kurulmuş bir denge ile anlatılmıştır.

Hüseyin'in başından geçen olay ilk bölümde yüzeysel bir şekilde kısa özet halinde okura aktarılır. Livaneli'nin olay örgüsünü sondan başa doğru okura ulaştırmış olmasının nedeni bir merak unsuru olmasının yanında okuyucuya yüzeysel bir olayın arka planını ne kadar derin olabileceğini aktarmak içindir. İbrahim Hüseyin karakterinin Amerika'da öldürülmüş olduğunu yüzeysel bir şekilde öğrenmiş olmasının nedenlerinden biri de gazeteci kimliğinden kaynaklanmaktadır. İbrahim ve Hüseyin karakterlerinin arasındaki karşıtlık bunun yanında bir de "ahlak" ilkesine karşı farklı tutumları ile de işlenmiştir. "*Boşanma coşkusu*" bölümünün son kısmında İbrahim ve Aslı karakterlerinin en "*tutkulu*" cinsel birlikteliklerinin boşandıkları gece olduğu okuyucuya ulaştırılır. Buradan kadın ve erkek ilişkileri içerisinde İbrahim ve Aslı'nın modern hayatla birlikte Batılılaşarak "*yozlaştıklarına*" ulaşılır. Bu yozlaşmayla karşıt olarak aynı bölümün içerisinde Hüseyin ve Meleknaz'ın birliktelikleri içerisinde aynı odada kalmaları ise "*...bu bakımdan bir günah falan söz konusu değilmiş o çatı altında.*" (Livaneli, 80) sözleri ile açıklanmıştır. Bu alıntının yanında "*...Fırat'ın ters akacağına inanır da Hüseyin'in bir 'ahlaksızlık' yapacağına inanmazmış.*" (Livaneli, 80) alıntısı da Hüseyin'in "ahlak" konusunda İbrahim ile kutup olarak yaratılmış bir karakter olduğu söylenir. Bu kutupluk ikisinin hayat görüşü ve davranışları ile birlikte kendi benliklerinde de farklılıklara neden olarak bu iki karakterin karşıtlığını destekler nitelikte kurgulanmıştır.

İlk bölümün başlığı Livaneli'nin tercihi ile “*Kızıl yele karışan*” olarak ölümü ve nefreti betimlemek adına konulmuştur. Burada “kızıl yel” kanı simgelemektedir ve burada “karışmak” eylemi öznenin kendi kararı dışında bu duruma dahil olduğunu okura ulaştırmaktadır. Hüseyin ölümü hakkındaki Fuat Amca karakterinin “*harese*” olarak tanımladığı kısım bu düşüncüyü destekler. Hüseyin’i “*kendi kanını öldürmek*” olarak tanımlamış olan Livaneli bu şekilde Hüseyin’in ölümünü bir nefret kaynaklı ölüm olarak kurgulamış olduğunu romanında bulundurur. Bu ölüm iki karakter arasındaki karşıtlığın hayat çizgilerinde bir kutup yaratması için kurgulanmıştır.

II.IV. UZAM

Livaneli “Huzursuzluk” romanında uzam üzerinde bulunan sosyolojik eleştiriyi desteklemektedir. Hüseyin karakterinin Mardin’de uğradığı saldırı sonucunda hastaneye gittiği “*Bu dünya bir penceredir/ Her gelen baktı geçti*” başlıklı bölümde bu ayrıştırma olgusu okuyucuya aktarıldı. Bu bölümün başlığının bu şekilde seçilmiş olmasının nedeni insanların Mardin şehrinin artık bir parçası olarak kabul edilmiş din ve kültür baskısına hiçbir şey yapmadan “*pencereden*” izleyici olarak geçip gitmelerinin. Burada dünyanın bir pencereye benzetilmesi insanların edilgenliğini okuyucuya aktarır. Burada edilgen olan insan bir harekete geçmeden sadece kendine sunulanları dışardan izleyerek bunu kabul eden durağan bir şekilde anlatılmıştır. Bu edilgenlik “Huzursuzluk” romanında Livaneli’nin seçimi ile eleştirilir.

İstanbul ve Mardin şehirleri coğrafik ve sosyal yapısı kıyaslanınca birbirine karşıt olan uzamlardır. Bu iki uzamın kutup olarak alınamayacak olmasının sebebi aynı ülke sınırları içerisinde olmalarından kaynaklanır. Bağlı oldukları vatan dışarda bu iki uzam arasında bir benzerlik bulunmamaktadır. Mardin Güneydoğu Anadolu’da bulunan bir şehir ilken İstanbul

Marmara bölgesinde bulunan bir şehirdir. Bu iki farklı uzam Batı ve Doğu olarak ayrılan bu iki şehrin kültürlerinde etkiye sahip olan olgulardandır. Mardin gelişmemiş ve dış etkilere kapalı olan bir yerde bulunmaktadır. Buna karşıt olarak İstanbul denizle çevrili olmasından kaynaklı olarak kapalı bir coğrafyaya sahip değildir. Bu coğrafik konumların yansımaları, bölgelerdeki kültürlerdeki yansımaları yoluyla anlaşılır. Mardin'in kültürü kendine kapalı ve yenilikleri onaylamazsan, İstanbul modernleşmiş ve insanların bir toplum olarak değil bireyler halinde yaşadığı bir uzam olarak oturun karşına çıkar. Bunların yanında uzamın bireyin hayatındaki etkisi ve bölge içerisindeki kültür birliğinden kaynaklı olarak bireyin kendi ve dünya farkındalığı da etkilenmektedir. Bu etki "Huzursuzluk" romanında "*Kendi kanıyla sarhoş olmak*" bölümünde okuyucuya ulaştırılmıştır.

Bu bölümün başlığının böyle seçilmiş olmasının nedeni bölümün içeriği hakkında okuyucuya bir ön bilgi vermektir. Bu bölüm İbrahim karakterinin sorular sorarak Fuat Amca adlı karakter ile röportaj yaptığı kısımdır. Kitap boyunca kullanılmış olan bu biçim bu bölümde de kullanılmıştır. İbrahim karakterinin sorularının yazılmamış olması ve sadece karşısında konuştuğu karakterlerin cevaplarının yazılmış olması bu bölümlerin dil ve biçim olarak akışının daha hızlı ve olay örgüsündeki yerinin daha önemli olmasına neden olmuştur. "*Kendi kanıyla sarhoş olmak*" bölümünde tercih edilmiş bu biçim Mardin ve İstanbul şehirleri arasındaki farklılığın okuyucuya net ulaştıran bölümler içerisinde yer almaktadır.

Bölümün başlangıcında Fuat Amca karakteri üzerinden sözcük seçimleri ile bu Mardin yöresindeki karışıklık aktarılmaktadır. "*Zulüm*", "*kan*" ve "*öldürmek*" gibi sözcüklerin kullanılmış olması Mardin'deki durumun yansımalarının aktarılması içindir. Bu bölümde Mardin'deki durumun aktarılması adına olay örgüsü içerisine başka bir olay daha eklenmiştir. "*O anlattığım adam var ya, karısını döverken çırılçıplak soyunur kadını da soyarmış. Neden, biliyor*

musun? Hemen akla gelebileceği gibi sapıklıktan değil. Kadının feryatlarını duyan kimse içeri girip onu rahat rahat dövmesine engel olmasın diye. Erkekler içeri adımını atamazmış, kadın çıplak diye, kadınlar da erkek çıplak diye giremezlermiş. Şu şeytani akli görüyor musun? Buna rağmen o kadın kocasına hizmette kusur etmez, hatta üzümüleri bile tek tek kabuklarını soyarak ikram ederdi.” (Livaneli, 46) Bu alıntıdan Mardin yöresi hakkında bilgiler okuyucuya verilmiştir. Bu alıntıdan Mardin’de mahremiyet çok büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılır. Burada kadının dayak yemesine rağmen çıplaklıktan dolayı kimsenin eve girememesi Mardin şehrindeki muhafazakâr yapının ulaştırılmasını sağlamıştır. Livaneli’nin bu kısmı roman içerisine yerleştirmiş olmasının nedeni okuyucuya İstanbul ve Mardin arasında kurduğu karşıtlıkla onların hangi özelliklerini karşılaştırdığı ulaştırmaktır. Burada karşılaştırılan özellikleri kendi kültür ve iç yapılarıdır.

Batı ve Doğu hayatı arasındaki eleştiri sosyolojik eleştiri kuramı ile incelendiğinde bu karşıtlığın kültür üzerindeki yansımaları ile eleştirildiği söylenir. Bu “*Bu dünya bir penceredir/ Her gelen baktı geçti*” bölümündeki “...yazsam ne fark edecek, yazmasam ne fark edecek...” (Livaneli, 110) sözde sorusu ile Livaneli’nin kendi düşüncelerinin de roman içerisinde etkileri kanıtlar niteliktedir. “*Melek Jolie*” bölümünde okura ulaştırılan olay ise yansıtma ve sosyolojik eleştiri kuramlarının bir arada inceleme asına kullanılabilmesi bölümlerden biridir. Bu bölümdeki Angelina Jolie’nin Yezidi kampına geldiği kısım gerçek hayatta karşılaşılan bir durumun aynalama aracılığı ile okura ulaştırılmasını sağlamıştır. “*Ayrıca Jolie’ye gerçekten kızıyordum galiba; ışıltılı Hollywood dünyasından gelip kamplara bir saat uğramak, orada kalanların acılarını artırmaktan başka ne işe yaşayabilirdi ki. Görüşme fırsatı bulabilseydim, bu insanların hepsi sizin politikalarınız yüzünden burada derdim ona...*” (Livaneli, 72) alıntısındaki karşılaştırma kuramlar çerçevesinde incelendiğinde Batı ve Doğu dengesizliğinin eleştirilmesi adına kullanıldığı anlaşılır.

III. DOĞU-BATI KARŞITLIĞININ İBRAHİM'İN YAŞAM ALGISINA ETKİSİ

İbrahim karakterinin yaşamış olduğu değişim “*Değişmiştim, Mardin beni değiştirmişti.*” (Livaneli, 134) alıntısı ile açıklanır. İbrahim karakterinin değişiminin araştırılmasının nedeni bu alıntının üzerine “*Kavanoza kapatılmış bir sinek gibi ne kadar çırpınsam da Mezopotamya atmosferinden çıkamıyordum...*” (Livaneli, 131) Bu alıntı içerisinde “*kapatılmak*” ve “*çırpınmak*” gibi eylemlerin kullanılmasındaki amaç İbrahim karakterinin sancılı bir değişim yaşadığını okura iletmektir. Burada bu değişimin sancılı olduğu kullanılan sözcüklerin insanda kısıtlayıcı ve rahatsız edici etkiler sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Okura İbrahim karakterinin sancısının iletilmesi adına bu tür sözcükler Livaneli'nin tercihi ile kullanılmıştır.

İbrahim karakterinin değişimi Livaneli'nin tercihi ile sıralı cümleler ve karşılaştırma tekniği ile okuyucuya aktarılır. Buradaki karşılaştırma İstanbul ve Mardin arasında kurulmuştur. Mardin'deki insanlar “*bunca aç çekerken*”, “*İstanbul'da en iyi suşinin nerede yenilebileceğini konuşanlara dayanamıyordum.*” (Livaneli, 134) alıntılarıyla geçmiş ve güncel hayatı arasındaki farklılıklarla değişim okuyucuya ulaştırmak için kullanılmıştır. “*Sayısı pek bol olan eski karım gibi plaza insanların daha çok tüketerek, daha çok Batılı gibi görünerek değer kazanma çılgınlığını görünce, aklıma ister istemez Şengel Dağı'nın ıssız bir koyağında taşların altında uyuyan ya da şimdiye kadar çoktan hayvanlar tarafından parçalanmış olan küçücük bir kız geliyordu.*” (Livaneli, 134) Bu alıntı ile İbrahim karakterinin hayata bakış açısında bir adaletsizlik duygusunun olduğuna da ulaşılır. Bu adaletsizlik “*plaza*” insanları ile Şengel Dağı'ndaki insanların arasındaki koşul ve çevre adaletsizliğidir. İbrahim karakteri bu değişimi iç monolog yaşıyor ve kendi kendine kendi hayatı hakkında yaptığı tespitleri okuyucuya sunarak Livaneli'nin seçimi ile okura ulaştırmıştır.

Bu adaletsizlik duygusunun İbrahim karakterinin yaşamı algılayışındaki değişikliklerinden bir başka örneği “Huzursuzluk” romanının başında sahip olduğu umursamaz kişiliğin yerinin hayatı sorgulayan ve etrafında olan şeyler üzerinden düşünceler üreten bir insana dönüşmesiyle okuyucuya ulaştırılır. Meleknaz’ın hayat hikayesini Zilan karakterinden dinledikten sonra “*Eğer Zilan, Nergis, Meleknaz ve binlercesi homo sapiens değil de hayvan olsaydı bu acıların hiçbirini çekmezlerdi, kendimizi hayvanlardan ve bitkilerden üstün görmemiz büyük bir aldatmaca, insanlık diye yücelttiğimiz şey aslında ne aşağılayıcı, insanlık bir kavram diye düşündüm.*” (Livaneli, 99) Bu alıntı ile İbrahim karakteri içerisindeki değişimin başlıca odağının insan hakları ve eşitsizlik üzerine yaşadığı farkındalıklar ile olduğu anlaşılır.

İbrahim karakterinin yaşamış olduğu dönüşümün anlaşılmasında kullanılacak bir başka alıntı da İbrahim karakterinin Zilan’dan Meleknaz ve kızı Nergis’in hikayesini dinledikten sonra evine gittiği kısımdır. “*...ama beceremedim, başım çatlıyor, kendime kızıyorum, pencereyi tam olarak kapatmaya yetmeyen kahverengi desenli perdeye kızıyorum, yandan süzülen ay ışığına kızıyorum, eski karıma kızıyorum, gazeteye kızıyorum, en çok ama em çok kendime kızıyorum, niye bunları sordum, niye öğrendim diye.*” (Livaneli, 98) Kendi hayatında etkiye sahip olmuş olan bu olayların sonucunda İbrahim karakteri bir pişmanlık içerisinde girmiştir. Bu pişmanlık onun yaşamış olduğu değişimin birey üzerindeki yükünden kaynaklanmaktadır. Bu yük bu bölüm içerisinde kullanılmış olan sözcüklerden anlaşılır. “*Kıvrınmak*” gibi sözcük seçimleri okuyucularda kısılmışlık duygusunun aktarılması için kullanılmıştır. Bunların kullanımı ve okuyucularda yarattığı kısıtlama duygusu İbrahim karakterinin İstanbul’daki özgür hayatından sonra yaşamış olduğu kısıtlanmayı okuyucuya aktararak bu dönüşümü iletmek amacıyla kullanılmıştır. İbrahim karakterinin roman içerisinde yaşamış olduğu duygusal kısıtlamalar ve Mardin’deki hayatı öğrendikçe içerisindeki suçlama duygusunun etkileri İbrahim karakterinin

roman içerisindeki yaşam algısının değişiminde etkileri olmuştur. Bu şekilde bir değişimin yaratılmış olmasının nedeni Doğu ve Batı içerisindeki gerçekliklerin birbirinden farklı olmasıdır. Batıdaki yaşam ve Doğu'daki yaşam arasındaki yaşamın farklı olmasının aktarılabilmesi bir örnek de İbrahim karakterinin Meleknaz'ı aramak için İstanbul'a geri geldiği bölümdedir. *“Pazartesi günü gazetede dalgınlığım herkesin dikkatini çekti, kimi hasta olup olmadığımı soruyor, kimi alttan alta dalga geçiyordu. Bu dikenli, sevgisiz ortamlara alışkındır hepimiz, kazaların insanın ruhunu öldürdüğü, herkesi robota çevirdiği gerçeğini çoktan öğrenmiştik. Eğer orta çağda şövalyelerinin demir zırhları gibi, görünmez bir aldırmaçlıkla zırh giymezsen, buralarda barınmana olanak yok. İlk zamanlarda bu çevrenin beni çok sarstığını gören bir arkadaşım, herkesin bir şemsiyesi var kendini koruyacak, seninse yok, bir an önce şemsiyeni açmaya bak, çünkü bu yağmur hiç dinmeyecek demişti. Şimdi ben de şemsiyemi açmayı, aldırmaçlık zırh giymeyi öğrendiğim günlere eriştiğini sanıyordum, aslında öğrenmiştim; beni sarsan, yüreğimi oyan bir Meleknaz çıkıp beni tarumar edene kadar...”* (Livaneli, 144) Bu bölümde İbrahim'in yaşamış olduğu değişim alıntıda kullanılan sözcük seçimi, “şemsiye” metaforu ile okura ulaştırılmıştır. Şemsiye insanların kendilerini çeşitli hava durumlarından korumak adına kullandıkları bir araç olarak kullanılır. Burada metafor olarak insanların “aldırmaçlıklarını” belirtmektedir. Bu aldırmaçlığın anlaşılması İbrahim karakterinin kendi duygu ve yorumları üzerinden okura ulaştırılmıştır. Burada umursamazlık eylemin “zırh” ve “şemsiyeye” benzetilmiş olması insanların duygularından arınarak kendilerini korumaya çalıştıklarını okura ulaştırır. Livaneli'nin bu şekilde bir metafor kullanması İbrahim'in karakter değişimini gösterir. İstanbul'da kendi “şemsiyesini” açmak zorunda kalan bir karakterden “sarsılan” bir karaktere dönüşümü “Huzursuzluk” romanında yer edinmiştir.

İbrahim karakterinin “Huzursuzluk” romanındaki başka bir yöne doğru evrilmiş değişimi de kendi varlığı ile içerisinde olduğu dilemdir. Bu dilemma özel adlarla okuyucuya ulaştırılmıştır. Romanın ikinci bölümde İbrahim karakterinin “*ben Hüseyinim*” ve “*beni Hüseyin’in yerine koy*” gibi sözlerin kullanılması bu düşünceyi desteklemektedir. Bu söz öbeklerinde kullanılmış olan ekler incelendiğinde İbrahim karakterinin artık İbrahim’den Hüseyin’e bir değişim yaşadığı söylenir. Bu değişim “*Merhamet zulmün merhemi olamaz*” bölümündeki “*Hüseyin’i anlıyordum artık, birkaç ay önce Mardin’de duyduğum davranışlarına şaşırduğım çocukluk arkadaşımı anlıyordum hatta yavaş yavaş Hüseyinleşiyordum.*” (Livaneli, 134) Buradaki “*Hüseyinleşme*” eylemi roman içerisinde İbrahim’in Batı’daki yozlaşmış ve yüzeysel yoldan Doğu’nun gerçekçi ve yardıma ihtiyacı olan yapısına geçirdiği yolculuk sırasında içerisinde yaşadığı değişimlerin bir dönüşüm görüntüsüdür. Bu aynı alıntının devamındaki “*Aklı Batı’da, kalbi Doğu’da yaşama şizofrenisinin parçaladığı ruhların bunalımını, özgüven eksikliğini, yabancı sözcüklerle, yabancı tüketim mallarıyla örtmeye çalıştıkları tedirgin kişiliklerini, olduğundan farklı görünme çabalarını sanki gözlerim birdenbire açılmışçasına göstermişti Hüseyin bana.*” (Livaneli, 134) Burada kendisine “*yabancılaşmış*” ve kendisini “*örterek*” saklamaya çalışsan insanların farkındalığına “*Hüseyin*” ile sahip olduğunu söyleyen İbrahim’in değişimi Batı’daki yozlaşmışlığı eleştirmesiyle anlaşılır.

IV. SONUÇ

Bireyin hayata ve yaşam içerisindeki elementlere bakış açısı bireyin büyümüş olduğu çevre, uzam ve maruz kaldığı insan ilişkileri aracılığı ile oluşur. Bu nedenle bireyin yaşadığı çevre değiştiğinde sadece uzam değil aynı zamanda kişinin yaşama karşı algısı da değişir. Bu algının değişimi bireyin eski benliğine uzaklaşmasına neden olur. Yetişmiş olduğu çevrenin yanı sıra değişen uzamın coğrafik ve sosyolojik yapıları da karakterin değişen düşüncelerinin ve yaşam

algısının hangi yönde deęiőeceęini belirler. Bu yön, bireyin bu yeni “uzakta” ne bulduğuna göre değişir. Zülfü Livaneli’nin “Huzursuzluk” romanındaki İbrahim karakteri üzerinden bireyin uzam ile değişen yaşam algısı okuyucuya aktarılmıştır. İbrahim karakterinin Mardin ve İstanbul şehirleri arasında yaşamış olduğu yolculuğun İbrahim karakteri üzerindeki değişimi Meleknaz adındaki bir Yezidi kızının yaőadıklarına karşı tepkisi ile okura ulaőmıőtır. Bu diyaloglar, karakterlerin yaratılmasından tercihler, sözcükler, eylemler, kip ekleri ve iyelik ekleri gibi dil unsurları ile aktarılmıştır.

Roman içerisinde önce olayları sonra da ana karakter olan İbrahim karakterinin bakış açısı ve yorumlarıyla okuyucuya ulaştırılmış olması Livaneli tarafından seçilmiş bir biçim ve içerik özelliğidir. Bunun yapılmış olmasını nedeni ise Doğu-Batı karőtılıęının bireyin değişimi ve farkındalığı üzerinden anlatılmasının seçilmiş olmasıdır. Livaneli, “Huzursuzluk” romanında kesin yargı cümlelerine varılamayacak bir Şekilde bu karőtılıęı okuyucuya ulaştırmıştır. Bu kesin yargılara varılamamasının nedeni okuyucunun bu karőtılıkları gördükçe İbrahim karakterinin de uzam, sözcük seçimleri ve olay örgüsü ile içinde deęiőikler yaőayarak dönüőmesidir. Bu dönüşüm ele sosyolojik eleştiri ve yansıtma kuramlarının ıőtıęı altında incelendiğinde roman unsurları içerisinde öğretici ve bir o kadar da toplumsal anlamda deęiőin hedefleyen bir roman olarak okurun karőtısına çıkmış olan “Huzursuzluk” romanı doğu ve batı karőtılıęının iőlenerek farklı açılardan gözlemlenebilen kültür farklılıklarının birey yaşamı içerisindeki etkisini ve bireyin öz değişimi üzerindeki yansımalarını iőlemektedir.

Bu alıőmada Doğu-Batı karőtılıkları bölümlendirilerek “din”, “kadın”, “erkek” ve “uzam” olguları üzerinden sözcük seçimleri, diyaloglar, yüklemler ve ekler, karakter ve kurgusal seçimlerin incelenmesiyle açıklanmıştır. Bu edebi unsurların yansıra biçim ve anlatıcı tekniğindeki

değişimlerin de kurgulanmış olan olay örgüsündeki yeri araştırılarak birey değişimi üzerinden bu unsurlar tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar yansıtma ve sosyolojik eleştiri kuramları ile belirtilmiştir. Bunun sonucunda Doğu-Batı karşıtlığı ile karşılaşan İbrahim karakterinin değiştiği, önce bir bocalama yaşasa da sonrasında duyarlı bir karaktere dönüştüğü görülmüştür. Çünkü karşıtlıklar, bireyin karşılaştırma yapmasına, bu karşıtlığın yarattığı farklılıklar da yaşam algısını genişletmesine olanak tanır.

V. KAYNAKÇA

Zülfü, Livaneli, *Huzursuzluk*, Doğan Kitap, İstanbul,2017.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Ziganshina, Gulshat. *Zülfü Livaneli Romanlarında Kadın*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara,2015.

Karakaş, Rezan ve Çetin, Miray, *Modern Romanın Folklor Tutulması: "Huzursuzluk"*, Araştırma Makalesi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Siirt, 2019

Zülfü, Livaneli. *Serenad*, Doğan Kitap, İstanbul, 2016.

Zülfü, Livaneli. *Leyla'nın Evi*. Doğan Kitap, İstanbul, 2012.